

Dobrostan zwierząt i moralno-etyczne aspekty polowań w kontekście wykorzystania śrutu stalowego w środowiskach wodno-błotnych

---

Marian Flis

z Zakładu Gospodarski Łowieckiej Katedry Etologii Zwierząt i Łowiectwa Wydziału Nauk o Zwierzętach i Biogospodarki Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

Z całą pewnością zainteresowanie człowieka zwierzętami dziko żyjącymi sięga najdawniejszych czasów. Niemal od zawsze byt i możliwości przetrwania ludzi związane były z polowaniami na dzikie zwierzęta, gdyż ich mięso zawsze było składnikiem diety ludzkiej. Europejskie badania przeprowadzone na szczątkach *Homo sapiens* wykazały, że w epoce lodowcowej ówczesni ludzie odżywiali się prawie wyłącznie mięsem. Uwarunkowane to było w głównej mierze faktem, że pokarmu roślinnego było bardzo mało i był on dostępny wyłącznie w okresie bardzo krótkiego lata (1, 2). Pomimo że na przełomach wieków zmieniało się podejście do zwierząt w aspekcie ich statusu prawnego oraz prawa własności, to polowania na nie były czymś naturalnym i oczywistym. Toteż wraz rozwojem techniki zmieniały się formy i zasady pożywania zwierząt, a niewątpliwie przełomem było

wynalezienie broni palnej i jej ciągłe doskonalenie. Obecne możliwości w zakresie wykonywania polowań z wykorzystaniem broni palnej są bardzo szerokie zarówno w zakresie samej organizacji polowań, jak i praktycznych możliwości wykorzystania broni i zróżnicowanej amunicji (3, 4).

Ochrona zwierząt a moralno-etyczne i gospodarcze aspekty polowań

Sam system ochrony prawnej zwierząt, pomimo że był kształtowany przez wieki, tak naprawdę uformował się dopiero w drugiej połowie XX wieku, co nastąpiło wraz z uchwaleniem Światowej Deklaracji Praw Zwierząt. W skład jego struktury wchodzi zasady humanitarnego traktowania, ochrony i poszanowania życia zwierząt, jak również idea dereifikacji. Z całą pewnością opisane pryncypia formowane

Animal welfare and moral and ethical aspects of hunting with the use of steel shot in wetland environments

Flis J., Department of Animal Ethology and Hunting, Faculty of Animal Sciences and Bioeconomy, University of Life Sciences in Lublin

This article is presenting some ethical, moral and economic aspects of the wild game birds hunting. Hunting should be considered as significantly reduced to obtaining high-value meat (venison) from the exploitation of renewable natural resources. In addition, it allows for the regulation of the number and structure of the population of individual species. Therefore, this does not have a negative impact on the rational functioning of animal species, covered by this form of use, and at the same time allows for protective measures and cultivation of the traditions related to hunting. In addition, the article also presents a fairly important topic related to the introduced ban on the use of lead shot ammunition in hunting birds in wetland habitats, which will come into force in 2023. The consequence of this regulation will be reduction in the effectiveness of hunting, and perhaps above all, it will have a decisive impact on the hunting benefits, as well as negative influence on animal welfare. Replacing the lead shot with steel shot with a much lower specific weight of this raw material (on average by 30%), and thus significantly lowering refuting energy, will increase the number of shots, which should be assessed as a significant deterioration of the humanitarianism of legally killing birds.

Keywords: lead shot, steel shot, game animals, hunting, animal welfare.

były w różnych uwarunkowaniach prawnych, społecznych, a przede wszystkim przyrodniczych, jak również w różnym czasie, stąd mamy do czynienia ze zróżnicowanym ich wyrażaniem w dokumentach prawnych (5, 6). Niemniej jednak w obecnych uwarunkowaniach prawnych i środowiskowych łowiectwo definiowane jest jako forma ochrony przyrody, a całość zagadnień związana z realizacją poszczególnych zadań określana jest jako gospodarka łowiecka. Pomimo że z prawnego punktu widzenia prawo własności zwierząt łownych zastrzeżone zostało dla Skarbu Państwa, to wszelkie zadania z zakresu łowiectwa realizowane są przez członków pozarządowej organizacji społecznej, jaką są myśliwi zrzeszeni w Polskim Związku Łowieckim. Z kolei należy podnieść, że sam status zwierząt łownych jest dość złożony. Z jednej strony, będąc elementem składowym środowiska przyrodniczego warunkującym różnorodność biologiczną, podlegają one ochronie powszechnej zgodnie z przepisami ustawy o ochronie przyrody. Jednak przepisy tej samej ustawy dopuszczają derogację ochrony życia tej grupy zwierząt w drodze polowań i innych odstrzałów, jak również ograniczania liczebności poszczególnych populacji. W tym miejscu przepisy te odsyłają do zasad racjonalnej gospodarki i czasami wręcz wymuszają odstrzał poszczególnych gatunków, tak jak ma to miejsce obecnie w przypadku dzików ze względu na zagrożenie afrykańskim pomorem świń. Zatem mamy tu do czynienia ze szczególnym prawem własności i ochrony zwierząt łownych wraz z możliwością ich pozyskiwania w ramach gospodarki łowieckiej w granicach warunkujących trwałość poszczególnych populacji, czyli na zasadach zrównoważonego rozwoju, a w przypadkach skrajnych przepisy prawne nawet dopuszczają znaczące

ograniczenie liczebności, czyli depopulację danego gatunku (5, 7, 8, 9).

Według wielu opinii łowiectwo to przede wszystkim pozyskiwanie dziczyzny z przeznaczeniem do konsumpcji, jednak należy zwrócić uwagę także na aspekty związane z zaspokajaniem innych potrzeb człowieka. Zarówno na przełomie wieków, jak i w obecnych czasach łowiectwo zapewnia doskonały kontakt z przyrodą, pozwala na kultywowanie tradycji naszych przodków, na obcowanie ze swoistą kulturą łowiecką, czy też wreszcie wnosi istotny wkład w rozwój kynologii oraz strzelectwa. Niezaprzeczalnym potwierdzeniem tej tezy jest fakt, że to właśnie łowiectwo, a nie ubój było natchnieniem i inspirowało malarzy czy poetów, co uwidocznione zostało od prehistorycznych rysunków naskalnych aż do czasów współczesnych. Zatem jest ono z całą pewnością swoistą sztuką korzystania z odnawialnych zasobów przyrodniczych w połączeniu z aspektami niematerialnymi (10, 11).

Wreszcie łowiectwo to możliwości pozyskiwania użytków, a głównie wysokowartościowego mięsa, najogólniej określanego jako dziczyzna, jak również innych cennych elementów pochodzących od zwierząt w postaci trofeów czy skór upolowanych zwierząt. Należy wskazać, iż mięso z ptactwa wodno-błotnego, jak i innych gatunków zwierząt łownych, cechuje się wysokimi walorami żywieniowymi i prozdrowotnym. Jednocześnie gospodarka łowiecka to również szereg aspektów związanych z rozwiązywaniem bądź łagodzeniem problemów stwarzanych poprzez nadmierną liczebność niektórych gatunków zwierzyny, jak również wspomaganie populacji gatunków zagrożonych (12, 13, 14, 15). W ostatnich latach pojawiają się kontrowersje dotyczące potrzeby realizowania gospodarki łowieckiej, a zwłaszcza polowań na zwierzynę drobną, a głównie ptactwo. Wątpliwości te wynikają przede wszystkim z faktu związanego z zależnością priorytetowych celów łowiectwa, jakim jest ochrona przyrody i utrzymanie bioróżnorodności w połączeniu z gospodarowaniem populacjami zwierząt łownych, a polowaniami na skrzydlatą faunę należącą do gatunków łownych. Niemniej jednak wątpliwości te w wielu przypadkach należy uznać za nieuzasadnione, co związane jest głównie z faktem, że zasady gospodarki łowieckiej mówią jasno i wyraźnie o corocznym pozyskaniu tylko pewnej puli zwierząt danego gatunku, tak aby nie wpłynęło to niekorzystnie na dalszy przebieg procesów populacyjnych. Zatem rozmiar pozyskania zawsze oparty jest na zasadach zrównoważonego rozwoju. Nadto dość istotnym elementem jest z całą pewnością fakt, że odstrzał ptaków łownych jest swoistą eksploatacją odnawialnych zasobów przyrodniczych. Tym samym coroczna łowiecka eksploatacja populacji ptactwa łownego, jak i innych gatunków zwierząt łownych, których populacje wykazują cechy stabilności, w żaden sposób nie wpływa negatywnie na możliwości zachowania i trwałości danego gatunku, a wręcz odwrotnie, gdyż wpływa pozytywnie na przebieg procesów doboru naturalnego do kojarzeń poprzez regulację struktur populacyjnych (7, 8, 12).

Przepisy eliminujące śrut ołowiany w polowaniach na ptactwo wodne a dobrostan zwierząt

W styczniu 2021 r. zostało opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej rozporządzenie wprowadzające m.in. zmiany w zakresie możliwości wykorzystywania śrutu ołowianego do polowań na ptactwo, które stało się obowiązujące od 15 lutego 2021 r. Według nowych przepisów po dwuletnim okresie przejściowym, czyli *de facto* od lutego 2023 r. przepisy te zaczną obowiązywać we wszystkich państwach członkowskich. W myśl cytowanych przepisów na obszarach wodno-błotnych oraz w obrębie 100-metrowej strefy buforowej wokół nich wprowadzony zostaje zakaz wykorzystywania śrutu ołowianego do polowań. Ideą takiego rozwiązania jest ograniczenie wprowadzania do środowiska ołowiu jako metalu ciężkiego, który praktycznie nie ulega biodegradacji, a wywiera niekorzystny wpływ na organizmy żyjące w takich środowiskach, głównie ptactwo, ale i inne organizmy łańcucha pokarmowego z udziałem ptactwa wodno-błotnego. Według nowych przepisów rozwiązaniem alternatywnym ma być wykorzystywanie amunicji bezołowiowej, czyli wykonanej ze stali lub bizmutu. Jednak najbardziej prawdopodobna staje się amunicja na bazie śrutu stalowego, ze względu na dostępność surowca oraz jego cenę (16).

Warto się zatem zastanowić nad możliwościami wykorzystania amunicji stalowej do polowań na ptactwo wodne. Pierwszym dość istotnym aspektem związanym z możliwością produkowania i wykorzystania takiej amunicji jest fakt związany z jej skutecznością, a więc siłą rażenia celów na odległość. Na podkreślenie zasługuje fakt zdecydowanej różnicy ciężaru właściwego ołowiu (ok. 11,3 g/cm³) w porównaniu ze stalą (ok. 7,8 g/cm³). Zatem, aby uzyskać ten sam efekt siły rażenia, konieczna wydaje się być gruntowna modyfikacja konstrukcji samego naboju, jak również broni, a głównie komory naboju i czoków. Uwarunkowane jest to faktem, że amunicja ze śrutem stalowym, aby osiągnąć parametry podobne do amunicji ze śrutem ołowianym, musiałaby mieć silniejsze ładunki miotające, czyli naważkę prochu. To z kolei wymusza zmiany konstrukcyjne broni wykorzystywanej do polowań (4, 17).

W opisanej sytuacji występowałaby konieczność zakupu nowych jednostek broni przez myśliwych, co pociągałoby za sobą kolejne koszty oraz procedury administracyjne. Wychodząc temu naprzeciw, producenci amunicji oferują naboje do dotychczasowych konstrukcji broni śrutowej na bazie śrutu stalowego. Prześcigają się w pomysłach dotyczących konstrukcji tych naboju, jednak w większości przypadków przy tej samej średnicy śrutu i wielkości naboju, a jednocześnie przy tej samej naważce materiału miotającego, nie da się wygenerować wyższej siły rażenia na tym samym dystansie strzelania. Zatem, siłą rzeczy przy wykorzystywaniu dotychczasowych konstrukcji broni, przy polowaniach na ptactwo śrutem stalowym przy tych samych parametrach strzału siła rażenia będzie zdecydowanie niższa. W zależności od

odległości strzelca od celu siła rażenia śrutu stalowego może być od 15 nawet do 40% niższa w porównaniu ze śrutem ołowianym przy takiej samej prędkości początkowej śrucin. Związane jest to z faktem, że śruciny takiej samej wielkości o mniejszym ciężarze właściwym szybciej wytrącają prędkość, a tym samym mają niższą siłę przebicia. Ponadto dość istotnym i z reguły często nieznanym elementem będzie również ten, iż moc obalająca śrutu stalowego będzie dodatkowo także niższa ze względu na brak odkształceń w celu, co jednocześnie wpływa na zwiększenie możliwości rykoszetowania takiego śrutu, a zarazem i bezpieczeństwo polowań. Zmiany te więc niosą za sobą kolejne zagrożenia, a najważniejszym będzie zwiększona liczba postrzałów, nawet pomimo wysoko precyzyjnych strzałów. Warto się zatem zastanowić nad elementami dobrostanu zwierząt, którego jedną z podstawowych zasad jest fakt humanitarnego traktowania, a także uśmiercania. Pomimo że brak jest szczegółowych regulacji w zakresie uśmiercania zwierząt łownych przy wykorzystaniu amunicji śrutowej, to zasady wykonywania polowań wyraźnie wskazują na konieczność doboru amunicji i rozmiaru śrutu do polowań na poszczególne gatunki zwierzęcy. To właśnie dobór odpowiedniej średnicy śrutu ma wpływ na jego masę i energię obalającą, a tym samym i humanitaryzm uśmiercania. Skoro zasady humanitaryzmu uśmiercania wymieniają jako podstawowe elementy szybkość, pewność i bezbolesność, to opisane rozwiązania przeczą temu w całej rozciągłości (4, 6).

Podsumowanie

Polowania na ptactwo to kultywowanie wielowiekowych tradycji związanych z łowiectwem, jak również pozyskiwanie wysokowartościowego mięsa pod względem kulinarnym. Odstrzał zwierząt łownych oparty na zasadach zrównoważonego rozwoju nie wpływa destrukcyjnie na populacje gatunków objętych polowaniami, a wręcz odwrotnie, gdyż w wielu przypadkach pozwala na właściwe kształtowanie struktur populacyjnych. Jednak wprowadzenie nowych przepisów dotyczących obowiązku stosowania śrutu stalowego do polowań w środowiskach wodno-błotnych oraz strefie buforowej od tych terenów wpłynie z całą pewnością niekorzystnie na efektywność tego rodzaju polowań. Zastosowanie nowych naboju do konstrukcji broni wykorzystywanej obecnie do polowań pociągnie to za sobą zdecydowanie zwiększoną liczbę postrzałów, co uwarunkowane będzie parametrami śrutu wytwarzanego z materiału o zdecydowanie niższym ciężarze właściwym niż dotychczas stosowany ołów. Zatem opisane zmiany mające wpływać korzystnie na stan środowiska na terenach polowań na ptactwo wodno-błotne nie uwzględniają w żadnym stopniu elementów dobrostanu zwierząt dzikich w zakresie ich humanitarnego uśmiercania.

Piśmiennictwo

- Konarzewski M.: *Na początku był głód. Ewolucja ludzkiej diety*. Wydawnictwo Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa. 2005.

2. Richards M.P., Schulting R.J., Hedges R.E.: Archeology: sharp shift in diet at onset of Neolithic. *Nature*, 2003, **425** (6956), 366.
3. Czekaj J.: Charakterystyka myśliwskiej broni palnej oraz amunicji. W: *Myśliwska broń palna*. Oficyna Wydawnicza FOREST. Józefów. 2017, 8-17.
4. Flis M.: Charakterystyka myśliwskiej broni palnej oraz amunicji. W: *Myśliwska broń palna*. Oficyna Wydawnicza FOREST. Józefów. 2017, 86-105.
5. Flis M.: Prawo własności zwierząt dzikich w aspekcie idei dereifikacji. *Życie Wet.* 2021, **96**, 399-402.
6. Micińska-Bojarek M.: Gospodarka łowiecka jako przesłanka uzasadniająca polowanie na ptaki w świetle pryncypiów systemu prawnej ochrony zwierząt. *Przegl. Prawa Ochr. Środ.* 2013, **1**, 65-84.
7. Dzięciołowski R.: Idea zrównoważonego łowiectwa na Świecie. *Ann. Warsaw Univ. Life Sci. – SGGW. Anim. Sci.* 2011, **50**, 3-10.
8. Flis M.: Rola gospodarki łowieckiej w ochronie przyrody. *Studia Mat. Cent. Eduk. Przyr. Leśnej w Rogowie*. 2018, **20**(55/1), 113-122.
9. Flis M.: Biologia, reprodukcja i demografia dzików w realiach wzmożonego odstrzału ze względu na występowanie wirusa afrykańskiego pomoru świń. *Życie Wet.* 2019, **94**, 149-153.
10. Daniłowicz W.: Prawo polowania – nienazwana instytucja prawa łowieckiego. *Studia Praw. KUL*. 2018, **3** (75), 29-47.
11. Radecki W.: Uwagi na marginesie „Prawa polowania”. *Brać Łow.* 2019, **1**, 70.
12. Dzięciołowski R., Dziedzic R.: Status gatunków łownych w Polsce i krajach sąsiadujących. *Materiały Konferencji „Zarządzanie populacjami zwierząt dziko żyjących na terenach pogranicza”*. PWSZ Chełm. 2010, 5-21.
13. Flis M.: Szkody łowieckie – stan faktyczny i kolejne rozwiązania prawne. *Zag. Dor. Rol.* 2018, **4**, 112-122.
14. Flis M., Brodzki P.: Carcass composition, spermatogenesis processes and pathogenic threats of male mallard ducks (*Anas platyrhynchos* L.). *Appl. Ecol. Environm. Res.* 2020, **18**(1), 1489-1507.
15. Flis M.: Fizjologiczne i zdrowotne następstwa diety bezmięsnej – dziczyzna jako alternatywa żywieniowa. *Wiad. Zoot.* 2022, **LX**(1-2), 31-42.
16. Rozporządzenie Komisji (UE) 2021/57 z dnia 25 stycznia 2021 roku zmieniające załącznik XVII do rozporządzenia (WE) nr 1907/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie rejestracji, oceny, udzielania zezwoleń i stosowanych ograniczeń w zakresie chemikaliów (REACH) w odniesieniu do ołowiu w amunicji śrutowej na obszarach wodno-błotnych lub wokół nich. (Dziennik Urzędowy UE L 24/19).
17. Bochyński P., Kuliczkowski M., Karpiewska A., Turkiewicz M., Dobosz T.: Śrut myśliwski – ewolucja technologii jego wywarzania. *Arch. Med. Sqd. Krym.* 2016, **66** (1), 41-64.

Dr hab. Marian Flis, profesor uczelni,
ORCID 0000-0001-7429-3158, marian.flis@up.lublin.pl

SPROSTOWANIE

Uprzejmie proszę o wniesienie poprawki w moim artykule pt. *Badanie poubojowe zwierząt – rozważań ciąg dalszy* zamieszczonym w numerze 10/2022 „Życia Weterynaryjnego”. Na stronie 642 zdanie: *Innym rozwiązaniem w dużych rzeźniach jest instalowanie dwóch lub więcej linii wytrzewiania...* powinno być zastąpione treścią: *Innym rozwiązaniem w dużych rzeźniach jest instalowanie dwóch lub więcej linii ubojowych, co z jednej strony pozwala na ubój większej liczby zwierząt, z drugiej zaś zapewnia odpowiedni czas na wykonywanie wszystkich czynności technologicznych w sposób higieniczny, w tym na badanie poubojowe.*

Za powstały błąd przepraszam Redakcję i Czytelników.

Dr Jan Szymborski